

Sv. Ignacije Antiohijski i primat rimske Stolice.

Piše Dr. Janko Šimrak.

Rimski car Trajan (98.—117.) odsudio je Ignacija, drugog biskupa na stolici Antiohijskoj, na strašnu smrt. On je imao da dogje u Rim; ondje će biti pred tisućama i tisućama krvožednika bačen pred divlje zvijeri, koje će ga prema njegovoj vrućoj želji svojim oštrim zubima posve samljeti.

Kad je ovaj proslavljeni i veliki mučenik uz pratnju vojničku tegotnim putem stigao u grad Smirnu, izigjoše pred njega izaslanici obližnjih maloazijskih općina, da njegovom junaštvu i trpljenju za sv. vjeru iskažu počast i da mu se preporuče. Ova usrdna ljubav potaknula je sv. mučenika, da je on iz istog grada napisao poslanice općinama: u Efezu, Magneziji i Tralama, u kojima im se zahvaljuje na ljubavi i odvraća ih od krivih nauka, što su ih već po nekim krajevima Dokete stali širiti, pa im preporučuje što užu svezu s biskupima i prezbiterima. Iz istoga grada upravi i Rimljanima pismo, u kojem im javlja svoj skori dolazak i moli, da ništa ne poduzimlju za njegovo izbavljenje. Na posljednjoj postaji Male Azije, u gradu Troadi, napisa on opet poslanice općinama u Filadelfiji i Smirni, a jedan odulji list upravi na svoga milog učenika Polikarpa, smirnskog biskupa.

Prije nego li počnemo govoriti o odnošaju sv. Ignacija i rimske stolice, letimice ćemo samo pregledati historiju poslanica Ignacijevih, njihovu autenciju i istinitost. Bez toga bi čitava naša zgrada bila sazidana na pijesku.

I. 1. Zaista je čudnovata i veoma zapletena historija teksta listova sv. Ignacija. Prema mnijenju Funkovom, koji si je u istraživanju Ignacijevih listova stekao neprocjenjivih zasluga,

preradio je poslanice neki Apolinarist oko 400. god. i dodao im sedam novih, među kojima je poslanicu Marije od Kasobole upravljenu na Ignacija postavio kao uvod svome izdanju.¹ U srednjem vijeku u brzo su ovom izdanju, koje je poznato pod imenom duže recenzije Ignacijevih poslanica, dodana još četiri lista: dva upravljena apostolu Ivanu, a jedan Mariji s njezinim odgovorom. Duža recenzija naskoro je bila prevedena na latinski jezik i izdana već 1498. god. tiskom. Pred znanstvenom kritikom nije se ona mogla uzdržati, a glavni su joj udarac zadali listovi, koji su u kasnijoj dobi pridodani. U 17. stoljeću nagjeno je izdanje, koje sadržava samo sedam poslanica u kraćoj formi. Poslanica Rimljanima ne stoji sama za sebe već je upletena u tako zvani *Martyrium Colbertinum*. God. 1644. objelodanio je I. Usher u Oxfordu latinski prijevod ove kraće recenzije, a grčki ju je izdao I. Voss 1646. Ogromna borba zapodjela se oko istinitosti i autencije ove recenzije. Protestantski su bogoslovi glavinjali i amo i tamo, a još veći metež u njihovim redovima izazove iznašaće na sirskom jeziku samo triju Ignacijevih listova: Polikarpu, Efežanima i Rimljanima. Nekoji kritičari požuriše se i htjedohše silom ovo najkraće sirsko izdanje proglasiti pravim, ali za kratko vrijeme uvidješe, da je ono samo izvadak kraće grčke recenzije, koju je većina naučenjaka proglasila autentičnom i pravom, a listove, koje ona sadrži, istinitima.²

2. Najstariji, najsigurniji i najbolji svjedok Ignacijevih poslanica jest njegov učenik i biskup u Smirni sv. Polikarpo. Kad je Ignacije na svom mučeničkom putu prolazio gradom Filipi u Macedoniji, valjade je umolio tamošnju kršćansku općinu, da napiše list braći u Antiohiji. Filipljani zamoliše Polikarpa, da im on odnese taj list, a ujedno mu izraziše želju, da im po-

¹ F. X. Funk, *Patres apost. II. p. X.—XIII.*; isti auktor *Kirchengeschichtliche Abhandlungen u. Untersuchungen (Paderborn-Schöningh 1899.) II. 347.—359.* Z a h n u svom djelu: *Ignatius von Antiochien 1873. 116.—167.* misli, da je poslanice Ignacijeve preradio neki Semirijanac oko 360. god. apud Funk, *Die apostolischen Väter*² (Tübingen. Mohr.) 1906. p. XXIII.

² F. X. Funk, *Die apostolischen Väter op. cit. p. XXII.—XXVI.* — R e n a n je zabacio sve listove osim onog Rimljanima, V ö l t e r (*Die Ignatianischen Briefe auf ihren Ursprung untersucht 1892.*) zabacuje list Rimljanima, a druge drži sastavom Peregrina Protea, što ga spominje Lucian iz Somosate; S t a h l je naprotiv dokazao jedinstvenost izvora svih listova: confer Funk, *Die ap. Väter op. c. p. XXV.*

šalje listove Ignacijeve, što ih je on pisao raznim maloazijskim općinama. Na to napiše Polikarpo lijepu poslanicu Filipljanima i priloži joj Ignacijeve listove s ovom popratnicom: „Pisaste mi i vi i Ignacije, da, ako bude kogod išao u Siriju, ponese i vaše listove. To ću učiniti, ako ulovim zgodno vrijeme, ili ja, ili poslanik, koga ću poslati i za vas. Ignacijeve poslanice, što nam ih je on poslao i ostale, koje imamo kod sebe, poslasm'o vam, kao što ste naložili. One su podložene (priložene) ovoj poslanici i njima ćete se moći u velike okoristiti, jer sadrže vjeru, ustrpljivost i svako potaknuće, koje se odnosi na Gospodina našega.“¹

Poslanica Polikarpova napisana je naskoro poslije Ignacijevih listova, ali svakako prije smrti njegove. U devetoj glavi opominje Filipljane „da ustraju u riječi pravde i strpljivosti, koju su očima vidjeli ne samo u blaženim: Ignaciju, Zozimu i Rufu, nego i u ostalim apostolima.“² Svetog Ignacija zove dakle „μακάριος“, njega su Filipljani već vidjeli, koliko on može snositi iz ljubavi prema Hristu. Na koncu lista moli Polikarpo, da mu dojava, ako dočuju štogod o Ignaciju, što svjedoči, da je list pisan prije njegove smrti.³

Buduć da je svjedočanstvo Polikarpovo kao sunce jasno i buduće da ga neprijatelji Ignacijevih poslanica nijesu mogli nikako mimoići, počeli su oni sumnjati i o autentičnosti samoga Polikarpova lista. Jedni su napali njegov integritet, a među

¹ XIII, 1—2 *Ἐγράψατέ μοι καὶ ὑμεῖς καὶ Ἰγνάτιος, ἴν', εἰάν τις ἀπήροχεται εἰς Συρίαν, καὶ τὰ παρ' ὑμῶν ἀποκομίσῃ γράμματα περὶ ποιήσω, εἰάν λάβω καιρὸν εἰσελθεῖν, εἴτε ἐγὼ, εἴτε ἄν πέμψω πρεσβεύοντα καὶ περὶ ὑμῶν. τὰς ἐπιστολάς Ἰγνατίου τὰς πεμφθεῖσας ἡμῖν ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἄλλας, ὅσας εἶχομεν παρ' ἡμῖν ἐπέμψαμεν ὑμῖν, καθὼς ἐνετείλασθε. αἰνεῖς ὑποτειταγμένοι εἰσὶν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ, ἐξ ὧν μεγάλη ὠφελήθηται δοκίμασθε. περιέχουσι γὰρ πίστιν καὶ ὑπομονὴν καὶ πάσαν οἰκοδομίην ἣν εἰς τὸν κυρίον ἡμῶν ἀνίκανοσαν.* Funk, Die Ap. Väter op. c. 114. 115. Grčki tekst lista sačuvan je nepotpuno tako, da se iza IX. njegovog poglavlja nastavlja list Barnabin. Poglavlje XIII., što smo ga sada citovali, i zadnje tri riječi IX. nalaze se sačuvane na svu sreću u historika Eusebija. (Hist. Ecc. III, 36, 14—15.)

² *Παρακαλῶ οὖν πάντας ὑμᾶς πειθαρχεῖν τῷ λόγῳ τῆς δικαιοσύνης καὶ ὑπομένειν πᾶσαν ὑπομονήν, ἣν καὶ εἶδατε κατ' ὀφθαλμοῦς οὐ μόνον ἐν τοῖς μακαρίοις Ἰγνατίῳ . . .* IX, 1; Funk, Die apost. V. 113,

³ Et de ipso Ignatio et de his, qui cum eo sint, quod certius agnoveritis, significate. XIII, 2. Jedino ove riječi XIII. poglavlja, za tim cijelo X—XII i XIV. sačuvano nam je samo u slabom latinskom prijevodu.

njima se osobito odlikovaše Dallaeus¹ i Ritschl,² drugi autentičnost sa Schwegler-om³ na čelu. Protiv ovih kritičara obranio je Funk⁴ upravo majstorskom vještinom i velikom znanstvenom spremom i integritet i autentičnost poslanice tako, te se danas malo tko usudi protiv nje ustati. Pa zaista Polikarpov list spominje već njegov slavni učenik Irenej. Njemu je bila kao istočnjaku izvrsno poznata tradicija istočnih crkvi, a i sam za sebe pripovijeda, da se izvrsno svega sjeća, što je u mladosti doživio. Ovaj dakle piše protiv gnostika: „Dosta tna je i poslanica Polikarpova napisana Filipljanima, iz koje mogu oni, koji žele i koji razmišljaju o svom spasenju, naučiti i otisak (osebinu — značaj) njegove vjere i naviještanje istine.“⁵ Crkveni historičar Eusebije († 339.) ne samo da navodi riječi Polikarpova lista, nego izrično napominje, da on sadrži mjesta prve Petrove poslanice.⁶

Čvrsto dakle stoji i nepokolebivo autentičnost i vjerodostojnost Polikarpova lista Filipljanima, a prema tomu čvrsto je i neuzdrmano njegovo svjedočanstvo za poslanice Ignacijeve.

3. Irenej (140.—202.) u svom znamenitom djelu *Adversus haereses* (V. c. 28, 4.) navodi iz poslanice Ignacijeve Rimljanima riječi: „*Σίτος εἰμι θεοῦ καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἀλλήθωμαί, ἵνα καθαρὸς ἄριστος εὐρεθῶ τοῦ Χριστοῦ* — žito sam Božje i samljeven sam zubima zvijeri, da izigjem čisti kruh Hristov“ (IV. 1.). Irenej ne spominje Ignacija izričito, već ovaj navod uvodi narednim riječima: „*Quemadmodum quidam de nostris dixit propter martyrimum in Deum adiudicatus ad bestias.*“ Irenej je, kako smo već spomenuli, bio dobro poznat s maloazijskim crkvenim općinama. Kako je bio Polikarpov učenik i kako je dosta dugo vremena uz svoga učitelja, koji je

¹ De scriptis, quae sub Dionysii Areopag. et Ignatii Ant. nominibus circumferuntur 1666. II. c. 32.

² Entstehung der altkath. Kirche² 1857. 587.—600.

³ Nachapostolisches Zeitalter 1846. II. 154.—159.

⁴ Die Echtheit der Ignatianischen Briefe (Tübingen. Laupp 1883.) 14.—42. Ko se hoće da bavi patristikom, mora ovo znamenito djelo velikog kat. naučenjaka da prouči.

⁵ *Ἔστι δὲ καὶ ἐπιστολὴ Πολυκάρπου πρὸς Φιλιππησίους γεγραμμένη ἱκανωτάτη, ἐξ ἧς καὶ τὸν χαρακτήρα τῆς πίστεως αὐτοῦ καὶ τὸ κέρυγμα τῆς ἀληθείας οἱ βουλούμενοι καὶ φροντίζοντες τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας δύνανται μαθεῖν.* Adv. haer. III. c. 3, 4; Funk, Die Echtheit der Ignat. Br. op. cit. 37 nota 4.

⁶ Hist. Ecc. III. c. 36; IV. c. 14 apud Funk, Die Echtheit op. cit. 36 p.

bio biskupom u Smirni, proboravio, sigurno mu nije bilo nepoznato mučeništvo Ignacijevog i lako je mogao doći i do njegovih poslanica, koje su kršćani kao najveći amanet čuvali i čitali na svojim sastancima. Za carevanja Marka Aurelija (160.—180.) bio je on svećenikom u Lionu i poslije smrti biskupa Potina zasjedne on na želju svih biskupsku stolicu. S Rimom je imao najuže sveze, pa onda nije ni čudo, da evo navodi Ignacijevu poslanicu, što ju je on upravio ovoj općini. Ako dakle ne spominje izriekom pisca, time još nije ništa oslabljeno njegovo svjedočanstvo. Uz Polikarpa i Ireneja spomenut ćemo još samo Origena († 254.), koji navodi mjesta iz poslanice Efežanima (19, 1.)¹ i Rimljanima (7, 2.);² Eusebija, koji navodi poslanicu Smirnjanima (3, 1. 2.) i Efežanima (19, 1.);³ Lucijana iz Samosate († 312.), koji u svom spisu *De Morte Peregrini* aludira upravo napadno na poslanice Ignacijeve i pokazuje, da ih je čitao.⁴

II. Tako evo autentičnost Ignacijevih poslanica stoji izvan svake sumnje. Kad smo si na taj način prokrčili i rasjekli put, obratimo svoj pogled na sam predmet ove male rasprave i pitajmo se, u kakovom odnošaju stoji sv. Ignacije u svojoj poslanici Rimljanima prema rimskoj biskupskoj stolici. Da li je njemu rimski prijestol ravnopravan i jednak svim ostalim prijestolima biskupskim, ili možda on u njemu vidi nešto višega, što svojom vlašću i svojim autoritetom nadvisuje sve ostale?

1. Kao što već napomenusmo, napisao je Ignacije iz Smirne na svom putu poslanicu i rimskoj kršćanskoj općini. U natpisu lista govori na naredni način: „Ignacije, koji se zove i Bogonosac, ljubljenoj crkvi, koja je stekla milosrgje u veličanstvu Oca svevišnjega i Isusa Hrista jedinoga Sina njegova, koja je prosvijetljena u volji onoga, koji sve može (hoće), što opstoji, prema ljubavi Isusa Hrista, Boga našega, koja i predsjedna na mjestu grada rimskoga, dostojna Boga, dostojna časti, dostojna da se nazove blaženom, vrijedna hvale, vrijedna dobrog uspjeha,

¹ Hom. VI in Luc.

² Prolog in Cantic.

³ Hist. Ecc. c. 36; Quest. ad Steph. I. c. 2. Osim toga on spominje sve poslanice (Hist. Ecc. III. c. 36.) i na istom mjestu ispisao je čitavo peto poglavlje poslanice Rimljanima. cfr. Funk, die Echtheit der Ign. Briefe, op. c. 10. 11.

⁴ Zahn, Ignatius von Antiochien 517—528; Funk ib. p. 13.

dostojno čista, *καὶ προκαθήμενὴ τῆς ἀγάπης*, koja ima Hristov zakon, nosi Očevo ime, koju i pozdravljamo u imenu Isusa Hrista, Sina Očeva.¹ Usporedimo li ovaj natpis s natpisima, što ih Ignacije meće pred druge svoje poslanice, opazit ćemo na prvi pogled dosta veliku razliku. Sve ostale crkvene općine titulira običajnim načinom, ne kiti i ne uzdiže mnogo, a u natpisu lista rimskoj crkvi pun je najodličnijih i najkrasnijih epiteta, što ih je samo mogao kod svog slabog poznavanja grčkog jezika da nagje. Rimsku općinu zove on „*ἀξιόθεος, αξιοπρεπής, αξιομακάριστος, ἀξιέπαινος, αξιοεπίτενκτος, ἀξιοάγνος, χριστόνομος, πατρώνυμος.*“² Među ostalim epitetima daje Ignacije rimskoj stolici i ova dva: *ἦτις καὶ προκαθῆται ἐν τόπῳ χωρίου Ῥωμαίων* i *προκαθήμενὴ τῆς ἀγάπης*.

2. Dosta je težak i nejasan prvi izraz: *προκαθήμενὴ ἐν τόπῳ χωρίου Ῥωμαίων*. *Προκαθήμενὴ* je particip od glagola *προκάθημαι*, jon. *προκατημαι*, a znači: pred čim sjediti, ležati, stanovati, *πρὸ τῆς Ἑλλάδος* (Herodot); pred kim ili čim ležati, stojati radi obrane i prema tomu braniti, čuvati, stražiti *τινός* (Hdt. Thuk. Ksen.); predsjedati, ravnati — *τὸ προκαθήμενον τῆς πόλεως* (Pl. Plut.) — *Τόπος* znači mjesto, kraj, okoliš; — *τὸ χωρίον* (dem. od *χωρὸν* = mjesto, okolica; zemlja, pokrajina; osobito polje prema gradu) znači u Herodota i Thukidida dio spisa; inače u Ksenofonta i Herodota mjesto, grad, tvrgja, kasteo; okolica, zemlja.

Latinski pisci zovu dosta često grad Rim *arx*, što stoji

¹ *Ἰγνάτιος, ὁ καὶ Θεοφόρος, τῇ ἡλεημένῃ ἐν μεγαλειότητι πατρὸς ὑψίστου καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ μόνου υἱοῦ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ ἡγαπημένῃ καὶ πεφωτισμένῃ ἐν θελήματι τοῦ θελήσαντος τὰ πάντα, ἃ εἰσιν, κατὰ ἀγάπην Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ θεοῦ ἡμῶν, ἦτις καὶ προκαθῆται ἐν τόπῳ χωρίου Ῥωμαίων, ἀξιόθεος, αξιοπρεπής, αξιομακάριστος, ἀξιέπαινος, αξιοεπίτενκτος ἀξιοάγνος καὶ προκαθήμενὴ τῆς ἀγάπης, χριστόνομος, πατρώνυμος, ἣν καὶ ἀσπάξομαι ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ πατρὸς.* Funk, Die Apost. Väter op. cit. 94. Prema ovomu do sada najboljemu izdanju Ignacijevih listova vadimo sve navode.

² Starolatinsko Usuerovo izdanje prevodi ova epiteta na naredni način: *digna Deo, digna decentia, digna beatitudine, digna laude, digne ordinata, digne casta Christi habens legem, Patris nomen.* — Naslov poslanice magnezijskoj crkvi u latinskomu prijevodu glasi: *Ignatius, qui et Theophorus, benedictae in gratia Dei Patris in Christo Jesu, salvatore nostro, in quo saluto ecclesiam existentem in Magnesia iuxta Maeandrum et oro in Deo Patre et Iesu Christo maximum gaudium.* — Kao što su epiteta ovog natpisa kratka i običajna, tako i u ostalih nema ništa neobičnoga, kao što se to događa u pisnu Rimljanima.

prema grčkome *ἀκρόπολις*, *ἄκρα*, *ἄστυ*. Tako arx Tarpela pro Capitolio uzimlje Asconius Pedianus, rimski gramatičar prvog stoljeća u Divinat. Cic.; isto Virg. Aen. 2. v. 322.; Nepos Cor. 20, 3. 3. — Cicero zove Rim arx omnium provinciarum (Catil. 4.). U najstarijoj rimskoj liturgiji stoji: (Deus) qui ineffabili sacramento ius apostolici principatus in Romani nominis arce posuisti. Isto tako govori sv. Lav Veliki: Petrus, princeps apostolici ordinis, ad arcem Romani destinatur imperii. Kako je Ignacije slabo poznao grčki jezik i grčku literaturu i kako se nije baš mnogo bavio lijepim znanostima, lagano mu se moglo dogoditi, da je mjesto *ἀκρόπολις* ili *ἄστυ* uzeo riječ *τὸ χωριον*, koja takogjer ima značenje tvrgje, ali se o Rimu ne može upotrijebiti. Prema tomu bi smisao ovoga izraza u Ignacija bio ovaj: Kao što knezovi u svojim utvrdama residiraju i upravljaju, tako i rimska crkva u rimskoj utvrdi upravlja i predsjeda svim ostalim općinama.¹

Mi baš ne bismo htjeli koplje lomiti za ovo tumačenje, ali ipak moramo priznati, da ono veoma lijepo pristaje mislima i nazorima Ignacijevim.

Sveti mučenik u svim svojim poslanicama opominje vjernike na što uži vez s presbiterima i biskupima. Bez njih ne smiju oni ništa raditi, na njih se moraju u svim stvarima osloniti i njima u svemu poslušni i pokorni biti. Tako moli Efežane, „ut in una subiectione perfecti, subiecti episcopo et presbyterio secundum omnia sint sanctificati“ (II. 2); malo dalje opominje iste vjernike: „unde decet vos concurrere episcopi sententiae, quod et facitis. Digne nominabile enim vestrum presbyterium, Deo dignum, sic concordatum est episcopo ut chordae citharae. Propter hoc in consensu vestro et consona caritate Jesus Christus canitur“ (IX., 1). Navagja i razne motive, zašto tako moraju da čine: utile igitur est vos in immaculata unitate esse, ut et Deo semper participetis (IV. 2); qui igitur non venit in idem (cum episcopo et ecclesia), hic iam se extollit et se ipsum condemnavit. Scriptum est enim: Superbis Deus resistit. Festinemus igitur non resistere episcopo, ut simus Deo subiecti (V. 3). Istim vjericima preporuča Ignacije, da imadu strahopočitanje pred biskupom, jer „svakoga, koga pošalje gospodar na

¹ Der Katholik 1867, Bd. XVII. 419. 420, Gerhard Schneemann izložio je prvi u ovom časopisu ovo tumačenje, ali mu ipak ne pripisuje velike važnosti i ne usuđuje se odlučno ga braniti.

svoje gospodarstvo, moramo onako primiti kao onoga, koji ga je poslao“ (VI., 1). Magnežane opominje, da ne gledaju na dobu biskupa, nego da mu svaku čast i poštovanje iskazuju (III. 1); koji bez biskupa rade, nemaju čiste savjesti (IV). Zato ih opominje na naredni način: Studete omnia operari praesidente episcopo in loco Dei et presbyteris in loco collegii apostolorum et diaconis mihi dulcissimis habentibus concreditam ministrati-
onem Jesu Christi (VI. 1). Quemadmodum igitur Dominus sine Patre nihil fecit, unitus existens, neque per se ipsum neque per apostolos, sic nec vos sine episcopo et presbyteris aliquid operemini (VII. 1). Jedinstvo meĝu božanskim osobama mora da bude ugled crkvenog jedinstva. Kao što u ovim dvjema, tako i u ostalim poslanicama preporučuje sv. Ignacije crkveno jedinstvo. Ono mu u velike na srcu leži.

Pa kad je tomu tako i kad sv. mučenik govori o rimskoj crkvi, da predsjedava u tvrgji grada Rima, zar je daleko misao primata, zar je daleko misao o prvenstvu i vrhovnoj vlasti rimske crkve nad svim ostalim crkvama, koje moraju s njom biti na usko svezane? I kao što u drugim crkvama biskup *προκάθηται* — predsjedava vjernicima svoje općine, tako rimska crkva iz svoje rimske tvrgjave vlada svim ostalim crkvama. U ovom našem mnijenju utvrgjuje nas i sirsko-kaldejski prijevod ovog ulomka Ignacijevе poslanice: „Ad illam, quae habet sedem primam in regione Romae“. ¹ Ako i predstavlja ova recenzija skraceni tekst Ignacijevih listova, ako i ne prijevodi njegovih poslanica ad verbum, ipak je od velike znamenitosti, jer otkriva shvaćanje sirsko-kaldejske crkve, koja slavi Ignacija „kao najvećeg od svojih biskupa i otaca“.

I Funku, najboljemu poznavaoцу Ignacijevih poslanica, čini se, da ovo sadrži svjedočanstvo za primat rimskog biskupa. ²

¹ Prijevod cijelog natpisa u ovom izdanju glasi: „Ignatius Deo indutus ad illam quae magna est magnitudine excelsi et Iesu Christi, filii eius unigeniti; ecclesiam dilectissimam et illuminatam voluntate Dei omnia continentis et comprehendentis et caritate Iesu Christi Dei nostri; ad illam quae habet sedem primam in regione Romae, dignissimam Deo, dignissimam maiestate, dignam beatitudine et gloria, dignam puritate, sedentem in principali sede charitatis in lege Christi“ Ebedjesu Khayyath, archiep. Amadiensis, Syri Orientales et Rom. Pont. Primatus p. 24; Jos. David, Cor-episc. Mossul., Antiqua eccles. Syro-chald. traditio circa Petri et Rom. Pont. Primatum p. 45. confer apud Marković, Papino poglavarstvo (Zagreb Albrecht 1883.) 60 n. 1.

² Historisch-politische Blätter 89 (1882) s. 730 i Opp. patr. apost. I. 212.

3. Sv. Ignacije zove nadalje rimsku crkvu *προκαθήμενη τῆς ἀγάπης*. U njegovim svim poslanicama dolazi riječ *ἀγάπη* trideset i tri puta. Na 29. mjestu ima običajno značenje, kakovo susrećemo u drugih pisaca grčkih kasnijeg doba, a znači ljubav, caritas, dilectio, amor.¹ U grčkih klasika dolazi *ἀγαπάω* u značenju prijatno postupati, ljubezno primiti, pozdraviti, dočekati; onda voliti, ljubiti. Na ostalim četirima mjestima imade *ἀγάπη* u Ignacija posve drugo značenje. U pismu ad Trallesios šalje tamošnjim vjernicima ovaj pozdrav: *ἀσπάζεταιται ὑμᾶς ἡ ἀγάπη Σμυρναίων καὶ Ἐφεσίων* (XIII. 1); Filadelfijanima poručuje: *ἀσπάζεταιται ὑμᾶς ἡ ἀγάπη τῶν ἀδελφῶν τῶν ἐν Τρωάδι* (XI. 2); u poslanici ad Smyrnios veli: *ἀσπάζεταιται ὑμᾶς ἡ ἀγάπη τῶν ἀδελφῶν τῶν ἐν Τρωάδι* (XII. 1). Svatko vidi na prvi pogled, da sv. mučenik ne uzimlje riječ *ἀγάπη* na ovim mjestima u običnom smislu, već pod njom razumijeva pojedine općine kršćanske, skup vjernika, braće. Da nam to bude jasnije promotrimo naredne Ignacijeve izraze i uporedimo ih sa spomenutima: *προσεύχεσθε ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Συρίᾳ* (Eph. XXI. 2); *ἐν ᾧ (Χριστῷ) ἀσπάζομαι τὴν ἐκκλησίαν τὴν οὖσαν ἐν Μαγνησίᾳ* (Magn. natpis); *μνημονεύετε μου ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑμῶν καὶ τῆς ἐν Συρίᾳ ἐκκλησίας* (Magn. (XIV.)); *Ἰγνάτιος . . . ἐκκλησία ἀγία τῇ οὔσῃ ἐν Τράλλεσιν τῆς Ἀσίας* (Trall. natpis); *ἀσπάζομαι ὑμᾶς ἀπὸ Σμύρνης ἅμα ταῖς συμπαρούσαις μοι ἐκκλησίαις* (Trall. XII., 1); *Ἰγνάτιος . . . ἐκκλησία . . . τῇ οὔσῃ ἐν Φιλαδελφίᾳ τῆς Ἀσίας* (Philad. natpis). Sličnim načinom u istoj poslanici X, 1. i u pismu Smirnjanima u naslovu. Svatko evo vidi po ovim mjestima, da Ignacije u gore spomenutim ulomcima pod *ἀγάπη* razumije *ἐκκλησία* i da su na onim mjestima ova dva izraza njemu gotovo posve sinonimna. Prema Ignaciju dakle katkada *ἀγάπη* = *ἐκκλησία* = fratres, fideles dotične općine.

Iz ovoga nužno slijedi, da *ἀγάπη* u gore spomenutom mjestu poslanice Rimljanima može značiti vjernike, općine kršćanske, ali ne samo da može, nego i mora to značiti. Prijevod: quae excellit caritate, kako to nastoje neki protestanti da prevedu, posve je neodrživ i nevaljan. Jer prvo *προκαθίμαι* nigdje i nikada ne dolazi u smislu odlikovati se, excellere, već u svih pi-

¹ Eph. I, 2; II, 1 na dva mjesta; III, 2; XIV, 1, 2; XX, 1; Magn. I, 1, 2; V, 2; VII, 1; XIII, 1; XIV, 1; Trall. III, 2; VI, 1; VIII, 1; XII, 3; Rom. I, 2; II, 2; IX, 1; Philadel. I, 1; VI, 2; IX, 2; Smyr. I, 1; VI, 1; VI, 2; VIII, 2; IX, 2; XIII, 2.

saca kako klasičnog tako i novijeg i najnovijeg doba znači samo pred čim ležati, sjediti, stanovati u lokalnom smislu *πρὸ τῆς Ἑλλάδος* (Herodot); za tim pred kim ili čim ležati, stojati radi obrane t. j. braniti, čuvati *τινός* (Hdt. Thuk. Ks.); *οἱ τετραμόιρον νυκτὸς φυλακὴν πάσης στρατιᾶς προκαθήμεναι* — koji četrte noćne straže čitavu vojsku (Euripide); još imade treće veoma često značenje predsjedati, ravnati *τὸ προκαθήμενον τῆς πόλεως* (Plato, Plutarh). Ignacije govori Magnežanima, da se pokoravaju *προκαθήμενῷ ἐπισκόπῳ* na mjesto Boga. Na ovom mjestu *προκαθήμεναι* može imati samo značenje: ravnati, upravljati, predsjedati. Dakle, kad uz ovaj verbum stoji genetiv, onda on može imati ili lokalno značenje: biti pred kim, ili ravnati, upravljati, predsjedati komu. A sada pitamo, kakov bi smisao bio predsjedati ljubavi, ravnati ljubavlju? Ako bi protivnici mogli naći samo jedno mjesto, gdje se *προκαθήμεναι* upotrebljava u značenju isticati se, onda bi svakako naše tumačenje postalo sumnjivim, ali ovako, kad toga do danas ne nagjoše, nit će moći naći, moramo zaključiti, da Ignacije i na ovom mjestu razumijeva pod *ἀγάπη* vjernike, braću, da on i na ovom mjestu uzimlje apstraktnu riječ za oznaku vjernika, braće. Ovo se utvrđuje još i time, što *ἀγάπη* imade uza sebe spolnik, a ako bi značila ova riječ caritatem, spolnik bi bio suvišan.

Lijepo veli Funk: „Pearson¹ nije mogao ni jednoga jednoga mjesta navesti, u kojemu bi riječ (*προκαθήμεναι*), kako to njegovo tumačenje traži, imala značenje isticati se ili odlikovati se, i protestanska eksegeza nije ni jedan korak naprijed koračila, premda je za istraživanje i ispitivanje imala vremena puna dva stoljeća. Protestansko dakle tumačenje imade svoj oslon na tome, da se *προκαθέσθαι* mora uzeti u onakom značenju, kakovo nema nigdje i vaskolikoj literaturi, dok katoličko tumačenje zadržaje običajno značenje ove riječi i *ἀγάπη* spoјenu s njim uzimlje u smislu, koji se sasma podudara s govorom antiohijskog biskupa. Tako se imade stvar i u ovim okolnostima ne bi smio nitko, komu je stalo do istine, posumnjati, koja je eksegeza bolja. Ili ne vrijedi li sada eksegetičko pravilo, da se tamna i dvojbeni mjesta imadu tumačiti jasnim i odregjenim, a ne obratno?“²

¹ Annot. in epp. S. Ignatii in S. Ign. epp. ed. Smith 1709 p. 54.

² Historisch-politische Cläter 1882 89 p. 731.

Sam Harnack, taj neumorni istraživalac i izvršni poznavalac literature kršćanske prvih triju vijekova, morade na svoju tugu i žalost priznati: „So viel ist klar, dass Ignatius die römische Gemeinde als die Präsidentin im Kreise der Schwestergemeinden bezeichnet hat, und dass ihm eine energische Tätigkeit dieser Gemeinde in Unterstützung und Belehrung für andere Gemeinden bekannt gewesen ist“.¹ Hilgenfeld (Die apost. Väter 1853. 195 ss.) ako i udara protiv katoličkog tumačenja, ipak s obzirom „na druga mjesta morade reći, da Ignacije priznaje „einen gewissen Primat“.

Sirsko-haldejska recenzija prevagja ovo mjesto, ko što vidjesmo: sedentem in principali sede charitatis. Ako je i *ἀγάπη* ostavio prevoditelj u običajnom značenju, to je ipak smisao mjesta istaknuo riječima *principalis sedes*.

Što stara latinska recenzija Usherova izdanja prevodi mjesto *praesidens in caritate*, ne čini nikakove poteškoće, jer je sam prijevod posve ropski i prenosi duh grčkoga jezika u latinski. Tako u ovom izdanju i na trim onim mjestima, gdje *ἀγάπη* očevidno ne znači ljubav, već općinu kršćana, prevodi sa *caritas*. Za nas je ipak karakteristično, da je i ovaj prevodilac za *προκαθισθαι* uzeo riječ *praesidere*. Migne u svojem izdanju imade ovo mjesto prevedeno: *universo coetui caritatis praesidens* (Patr. Gr. V. 685—686.).

Tako evo veliki mučenik i zatočnik istočne crkve, nasljednik sv. Petra na Antiohijskom prijestolju, koncem prvoga stoljeća dosta jasno zasnjeđočava vrhovnu vlast svoga predšastnika na biskupskoj stolici nad svim kršćanima, nad svim bratskim općinama, koje su tako na usko svezane vezom ljubavi, da se svaka od njih i sve zajedno mogu nazvati ljubav—*ἀγάπη*. Samo se sobom razumije, da nijesmo imali nakanu raspravljati, što je u opće sv. Ignacije držao do primata, već samo htjedosmo ono razmotriti, što je on nuzgredice o njemu nabacio pišući rimskoj kršćanskoj općini.

¹ Dogmengeschichte I, 404.